

Meghatódottsággal tölti el a fiatal(nak már csak igen nagy jóindulattal nevezhető) oktatót – jelesül e sorok íróját –, ha olyan kollégájának szakmai, tudományos előmeneteléről van lehetősége beszámolni, aki az egyetemi évek alatt szeretett tanára volt, aki PhD-hallgató korában a legnagyobb akadályokon segítette át, majd aki a tanszéki „együttélés” immár több mint egy évtizede során – büszkén mondom – barátja lett.

Dr. Horváth Attiláról van szó, aki 2010. december 2-án a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának dísztermében tartotta habilitációs előadását.

Attilát, nem elvitatva tőle felbecsülhetetlen szerepét a „versenyhárs” pesti jogi kar létrejöttében és jogtörténeti műhelyének megszilárdításában, mi ennek ellenére, sőt ezzel együtt is ELTE ÁJK-s kollégáknak fogjuk tekinteni, ami több mint indokolt, hiszen legendás elhivatottságának és munkabírásának köszönhetően mind a mai napig éppoly megkerülhetetlen résztvevője karunk és tanszékünk oktatói, tudományos közösségének, mint társkarunkénak.

Kiemelendő, hogy Attila a szó „nyelvtani értelmében” is valódi jogtörténész, ami még a mi körünkben sem gyakori: 1986-ban szerezte jogász diplomáját, 1987-ben pedig a Bölcsészettudományi Kart is elvégezte történelemtanári szakon. Nem meglepő hát, hogy az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán hallgató kora óta jogtörténettel foglalkozik, igen magas szinten. Már 1986-ban (végzős korában!) tanulmánya jelent meg a *Jogtörténeti értekezések* 15. kötetében *A jog modernizációjának kezdete, Széchenyi István magánjogi reformkonceptiója* címmel, és nevét ott találjuk a *Jogtörténeti Szemle* első (szintén 1986. évi) számának szerzői között is.

Kutatásai alapvetően két irányban folytatódtak: a kezdetektől nagyon hangsúlyos magyar magánjogi (és kereskedelmi jogi) vonal mellett egyre nagyobb figyelmet szentelt a 20. századi diktatúrák, elsősorban a bolsevik típusú államalakulatok alkotmány- és jogtörténetének (így az alkotmányos rendszer sajátosságai mellett a jogrendszer átforgalmazásának is).

Mindemellett rendkívül magas szintű tudással, páratlan olvasottsággal és tudományos igényességgel mélyedt el a magyar és egyetemes állam- és jogtörténet szinte valamennyi részterületében. Legendaszámba megy tanszékünkön, hogy „Attilára mindig lehet számítani”: ha bárki megbetegszik és hirtelen szükségünk van valakire, ő megtartja az előadást. „Én vagyok a fregoliember” – mondja tréfásan a tanszéki értekezleteken. Ezt a legkevésbé sem irigyelt, rendkívül nehéz szerepet a hallgatók iránt elkötelezett oktatóként a legnagyobb természetességgel vállalta magára.

A kari közéletben és a hallgatók oktatása-művelése érdekében végzett klasszikus oktatói tevékenysége a már említett, igen népszerű és nagy látogatottságú egyetemi előadásai mellett tankönyvfejezetek és oktatási segédanyagok írásával, szerkesztésével vált teljessé (e körben a *Magyar alkotmánytörténet* és

Horváth Attila habilitációs előadása

Magyar jogtörténet tankönyvei mellett említést érdemel a Völgyesi Leventével közösen 1999-ben kiadott *Jogtörténeti atlasz* is).

Emellett – bármilyen nehéz is néha a lelkiismeretes, hallgatókkal napi kapcsolatot ápoló oktató és a dolgozószobája félhomályában tudományos művekbe mélyedő kutató szerepének összehangolása – a legkevésbé sem hanyagolta el tudományos tevékenységét. Az 1990-es években és az ezredfordulót követően is sorra jelentek meg publikációi, melyek felsorolását aligha bírják el jelen szemleciikk terjedelmi keretei.

2003-ban – tanszékünk oktatói közül elsőként, a Mezey Barna professzor úr vezette jogtörténeti műhely tágabb értelemben vett tagjai közül (Szente Zoltán után) másodikként – szerezte meg PhD tudományos fokozatát. Doktori értekezésének címe *A részvénytársasági jog története Magyarországon*, amely szerkesztett és átdolgozott változatban 2005-ben (*A részvénytársaságok és a részvénytársasági jog kialakulása Magyarországon címmel*) könyv alakban is megjelent.

Tudományos munkásságának (eddig) fő műve a *Jogtörténeti értekezések* sorozatban 2006-ban megjelent önálló monográfiája, *A magyar magánjog történetének alapjai*, s talán nem árulunk el nagy titkot, ha elmondjuk: hamarosan újabb komoly, átfogó munkára számíthatunk tőle másik kedvelt kutatási tárgykörében, a „létező szocializmus” állam- és jogtörténetéről.

2010. december 2-ai habilitációs előadása e két kiemelt szakterület találkozási pontjának tekinthető, mint az már a címből is kitűnik: a szovjet típusú diktatúra polgári jogáról szólt. A tudományos előadás súlypontját Horváth Attila egy manapság ismét aktualitást nyert kérdésre, a magánjogi kodifikációra helyezte, ennek körében elsősorban az 1959. évi első (és hatályba lépését tekintve mindmáig egyetlen) magyar Polgári Törvénykönyv létrejöttének történelmi, politikai és tudományos hátterét, valamint a kódex fő jogintézményeit vizsgálta.

A Ptk., amelyet immár több mint két évtized óta próbálnak „leváltani”, mindmáig nehezen megkerülhető és pótolható forrása a magyar jognak – emellett pedig (a születésének időpontjából kikövetkeztethető történelmi nehézségek dacára) rendkívül sikeres és tudományosan is magas színvonalú munka. Horváth Attila megállapításai szerint mindez két alapvető okra vezethető vissza: egyrészt, mint az közismert, a „kodifikátorok” rendelkezésére állt a nem csak Magyarországon, hanem az elszakított területeken is élő jogként alkalmazott 1928. évi Magánjogi törvényjavaslat, amelyben igen nehéz hibát találni (még keresni sem könnyű).

Másrészt – és ez talán kevésbé ismeretes – az 1956. utáni új kormányzat már akkor gondot fordított önma-

ga elfogadtatására (amit „kádári konszolidációként” ismerünk), és a magánjog politikailag kevésbé érzékeny területe megfelelőnek tűnt arra, hogy ez a jogtudományt művelő értelmiség köreiből is bekövetkezzen. Ennek is betudható tehát, hogy a Magánjogi törvényjavaslatot jelentős részben sikerült „megmenteni” a jogtudomány és a jogi szakma számára, és a Ptk. alkotói (köztük kiváló jogtudósok) viszonylag szabad kezet kaptak.

A hatalom tehát (a szovjet jog szolgáló átvételének kikényszerítése helyett) kompromisszumkész módon megelégedett néhány, az adott politikai környezetben lényegesnek tekintett – a magyar magánjog történelmi rendszerében, a magyar jogi kultúrában a kezdetektől idegennek ható – jogintézmény beillesztésével. Horváth Attila a habilitációs előadás során jó néhány példával szolgált ezekre az institúciókra: ehelyütt a személyek jogából az állami vállalatot (mint nem saját tulajdonával gazdálkodó, mégis sok tekintetben a régi kereskedelmi társaságokra emlékeztető próbáló furcsa képződményt), a vagyonszerepekből pedig az állami és szövetkezeti tulajdon szupremáciáját tartjuk indokoltan kiemelni.

Végezetül az előadó – a szakértői bizottság egyik kérdésére válaszolva – részletesen is kitért a múlt rendszer magyar magánjogának és a „szocialista tömb” más

polgári törvénykönyveinek összehasonlítására. Csöppet sem meglepő, hogy komparatív megközelítésben is élenjárónak tekinthető az 1959. évi Ptk., amellyel legfeljebb a már 1864 óta a Code Civile épülő román magánjog versenyezhetett (de az is csak elméletben, és legfeljebb a Ceaușescu-féle diktatúra kiépüléséig).

Tekintettel arra, hogy Horváth Attila már 2010. november 4-én megtartotta úgynevezett „tantárgyi előadását” (*Az 1949. évi XX. törvény: a Magyar Népköztársaság Alkotmánya* címmel); továbbá a (Jobbágyi Gábor egyetemi tanár által vezetett, Máthé Gábor és Stipta István jogtörténész professzorok közreműködésével működő) szakértőbizottság már az előzetes eljárás során meggyőződött felkészültségéről, szakmai és tudományos alkalmasságáról, a 2010. december 2-ai (magyar és német nyelvű) habilitációs előadás után már csak az értékelés, és a megérdemelt ünneplés volt hátra.

A szakértőbizottság ugyanis természetesen egyhangú szavazással arra tett indítványt, hogy a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Habilitációs Bizottsága a habilitációt ítélje oda Horváth Attila részére. Jelen sorok írója e javaslathoz csak annyit tehet hozzá: többszörösen megérdemelten.

Képes György

Tudós a politika viharában – Hóman Bálint emlékezete

A magyar tudományos és közélet 2010-ben emlékezett meg Hóman Bálint születésének 125. évfordulójáról. Az emléké – a kiváló tudós és kultúrpolitikus munkásságának felelevenítésén, értékelésén túl – ismét felszínre hozta tudományos és politikai rehabilitációjának kérdését is. Hóman megítélése vitatott: történelmi és kultúrpolitikai tevékenységét egyértelmű elismerés, politikai szerepét viszont erős kétségek és viták övezik. A Rákosi-rendszer börtönében elhunyt tudóst és politikust a rendszer-váltás után újrateremtették, de tevékenységéről, rehabilitációjáról máig nem folytatták le az érdemi vitát.

Ezt a hiányosságot igyekezett pótolni a 125. évforduló alkalmából, 2010. november 24-én, a Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Fejér Megyei Közgyűlés, a Kodolányi János Főiskola Történelmi és Hungarológiai Műhelye, Székesfehérvár Megyei Jogú Város Levéltára, a Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Magyar Történelmi Társulat által rendezett egész napos konferencia, amelynek címe: *Tudós a politika viharában*.¹

A Székesfehérvár Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala nagy tanácstermében és a Kodolányi János Főiskola Könyvtárában megtartott rendezvény előadói foglalkoztak Hómannal, a politikussal és magánemberrel, történetírói munkásságával, a közintézmények élén, illetve a magyar tudományos életben betöltött szerepével, Székesfehérvárhoz és Balatonfüredhez fűződő kapcsolataival. Cser-Palkovics András, Székesfehérvár polgármestere, Vargha Tamás, a Fejér megyei közgyűlés elnöke, Szöcs Géza, a Nemzeti Erőforrás Minisztériumának kultúráért felelős államtitkára, L. Simon László, a Magyar Országgyűlés Kulturális és Sajtóbizottságának elnöke, Mezey Barna, az ELTE rektora, Csorba László, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, Vízi László, a Magyar Történelmi Társulat Igazgatóválasztmányának tagja, Szabó Péter, a Kodolányi János főiskola rektora köszöntőjét követően került sor a konferencia előadásaira.

A plenáris ülésen (elnök: Izsák Lajos) Romsics Ignác *Hóman Bálint és a magyar történetírás*, Tókéczki László *Hóman Bálint szellemi-politikai arcképe*, Pritz Pál *Hóman Bálint és a magyar külpolitikai irányok*, Dénes Iván Zoltán *Hóman Bálint és Székfű Gyula* címmel tartott előadást, majd levetítették Hanák Gábor Hóman Bálintról szóló dokumentumfilmjét. Délután az 1. szekcióban (elnök: Szakály Sándor) Szögi László *Hóman Bálint az Egyetemi Könyvtárban*, Debreczeni-Droppán Béla *Hóman Bálint a Magyar Nemzeti*